

Μακεδονικά

Τόμ. 2

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

1941-1952

ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ.
1953

Franz Dölger, *Sechs byzantinische Praktika des 14. Jahrhunderts für das Athoskloster Iberon. Mit diplomatischen, sprachlichen, verwaltungs— und sozialgeschichtlichen Bsmerkungen. (Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Phil.—hist. Klasse*

Στίλπων Π. Κυριακίδης

doi: [10.12681/makedonika.9296](https://doi.org/10.12681/makedonika.9296)

Copyright © 2016, Στίλπων Π. Κυριακίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κυριακίδης Σ. Π. (2017). Franz Dölger, *Sechs byzantinische Praktika des 14. Jahrhunderts für das Athoskloster Iberon. Mit diplomatischen, sprachlichen, verwaltungs— und sozialgeschichtlichen Bsmerkungen. (Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Phil.—hist. Klasse. Μακεδονικά, 2, 736–738.*
<https://doi.org/10.12681/makedonika.9296>

ἀλλὰ καὶ διὰ καλῶς καὶ ἀκριβῶς ἐκδεδομένου ὕλικου. Τί δὲ σημαίνει τοῦτο διὰ τοὺς ἀσχολούμενους περὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ τονισθῇ. Οὕτως ὁ συγγραφεὺς μᾶς ἔδωκεν οὐ μόνον ἔργον πολὺτιμον διὰ τὴν βυζαντινὴν διπλωματικὴν, ἀλλὰ καὶ ὕλην πλουσίαν καὶ ἀκριβῆ καὶ ἐν γένει βοήθημα σπουδαιότατον διὰ τὴν σπουδὴν τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, γλωσσικῆς, πραγματικῆς, ἱστορικῆς, τοπογραφικῆς, προσωπογραφικῆς καὶ ἐθνολογικῆς, ἀπαραίτητον διὰ πάντα περὶ τὸ Βυζάντιον ἀσχολούμενον.

ΣΤΙΑΤΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Franz Dölger, Sechs byzantinische Praktika des 14. Jahrhunderts für das Athoskloster Iberon. Mit diplomatischen, sprachlichen, verwaltungs- und sozialgeschichtlichen Bemerkungen. (Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Phil.—hist. Klasse. Neue Folge. Heft 28, 1949). München 1949.

Ὁ συγγραφεὺς ἐκδίδει ἕξ πρακτικὰ ἀπογραφῶν δλόκληρα διὰ κτήματα τῆς Μονῆς Ἰβήρων, τινῶν τῶν ὁποίων μέρη μόνον εἶχε δημοσιεύσει εἰς τὸ εὐθὺς ἀνωτέρω κριθὲν ἔργον του. Τὰ πρακτικὰ ταῦτα ἀποτελοῦσι δύο δμάδας. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει τέσσαρα παράλληλα πρακτικὰ διὰ τὰ αὐτὰ κτήματα τῆς Μονῆς, ἐκδοθέντα ὑπὸ τεσσάρων διαφόρων ἀπογραφῶν εἰς διαφόρους χρόνους ἀπὸ τοῦ ἔτους 1301 μέχρι τοῦ 1341, ἡ δεύτερα ἄλλα δύο, ἐκδοθέντα δι' ἄλλα κτήματα τῆς Μονῆς, διὰ τὰ ἴδια καὶ τὰ δύο, ὑπὸ διαφόρων ἐπίσης ἀπογραφῶν, τὸ μὲν πρῶτον ἐν ἔτει 1316, τὸ δὲ δεύτερον ἐν ἔτει 1341.

Ἡ ἔκδοσις τῶν παραλλήλων τούτων ἐγγράφων ἐγένετο σκοπίμως καὶ ἀπὸ διπλωματικῆς καὶ ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως. Ἀπὸ διπλωματικῆς μὲν, διὰ νὰ φανῇ κατὰ τίνα τρόπον εἰργάζονται οἱ ἀπογραφεῖς κατὰ διαφόρους χρόνους ἐπὶ τῶν ἰδίων κτημάτων, ἀπὸ ἱστορικῆς δὲ διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν συντελουμένων ἐν τῇ διοικήσει καὶ τοῖς κτήμασι μεταβολῶν. Πράγματι ἡ παραβολὴ τῶν παραλλήλων τούτων ἀποδεικνύεται ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων διδακτικωτάτη. Τοῦτο ἐσημείωσεν ἤδη ὁ συγγραφεὺς ἐν ταῖς παρατηρήσεσι τοῦ ἀνωτέρω κριθέντος ἔργου του (σ. 201), ἐξηγεῖ δὲ πληρέστερον ἤδη ἐν τῇ εἰσαγωγῇ του.

Ἐν αὐτῇ οὗτος κάμνει λόγον πρῶτον περὶ τῶν δημοσιευομένων ἐγγράφων, δεύτερον διὰ τὸ σχεδιάγραμμα, τὸ ὁποῖον ἀκολουθοῦν οἱ ἀπογραφεῖς εἰς τὴν σύνταξιν τῶν πρακτικῶν, τρίτον διὰ τὰ ἐνδιαφέροντα διαλεκτικῶς στοιχεῖα, τέταρτον διὰ τὰ γεωγραφικά, πέμπτον διὰ τὰ οἰκονομικά καὶ κοινωνικά, ἕκτον διὰ τὰ δημογραφικά καὶ ἑβδομον διὰ τὰ διοικητικὰ πράγματα. Ἀκολουθοῦν τὰ κείμενα καὶ τέλος πῖναξ τῶν κυριωτάτων ἐν αὐτοῖς ἀπαντωσῶν εἰδικῶν καὶ σπανίων λέξεων.

Ἡ εἰσαγωγή αὕτη ἀποτελεῖ ἀπὸ διπλωματικῆς καὶ πραγματικῆς ἀπόψεως σπουδαιότατον συμπλήρωμα τοῦ ἀνωτέρω κριθέντος θεμελιώδους διὰ τὴν διπλωματικὴν ἔργου τοῦ συγγραφέως. Ἰδίως διδακτικώταται διὰ τοὺς χρησιμοποιοῦντας τὰ ἔγγραφα εἶναι αἱ παρατηρήσεις ὡς πρὸς τὴν σύνταξιν τῶν παραλλήλων τούτων ἐγγράφων ὑπὸ τῶν ἀπογραφῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχοντες πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὸ τιθέμενον ἐνώπιον αὐτῶν προηγούμενον ἀντιγράφουν, συμπληρῶνουν, προσαρμόζουν αὐτὸ εἰς τὴν νέαν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν ἔχουν πρὸ ὀφθαλμῶν, ἐνίοτε δὲ διορθῶνουν, ἀλλὰ καὶ παραδιορθῶνουν αὐτό. Ἄξια προσοχῆς εἶναι τὰ λεγόμενα περὶ τῶν σφαλμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι μόνον ἀντιγραφικά, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἀκουσικά, πρῶγμα τὸ ὁποῖον δεικνύει ὅτι ἡ καταγραφή ἐγένετο ἐνίοτε καθ' ὑπαγόρευσιν. Μία μόνον κατηγορία σφαλμάτων θὰ ἔπρεπε κατὰ τὴν γνώμην μου νὰ προστεθῆ, ἡ ἐκ τοῦ λογιωτατισμοῦ τῶν συντακτῶν, οἵτινες ἔχουν ἐνίοτε τὴν τάσιν νὰ ἐξαρχαίξουν τὰ δημοτικά, εἴτε τοπωνύμια εἶναι εἴτε ὀνόματα. Ἐὰν εἶχεν ὑπ' ὄψιν τοῦτο ὁ συγγραφεύς, θὰ ἀπέφευγε μερικά σημεῖα εἰς τὰς γλωσσικὰς του παρατηρήσεις. Οὕτω π. χ. ἐν σελ. 16 μεταξὺ τῶν παραδειγμάτων τῆς τροπῆς τοῦ *ι* εἰς *ου* σημειῶνει ὡς παράδειγμα τὸ *τζυκαλᾶς*—*τζουκαλᾶς*. Τοιαύτη τροπὴ εἰς τὴν λέξιν ταύτην δὲν φαίνεται δυνατὴ, διότι τὸ ἀρχικὸν εἶναι τὸ *τζουκαλᾶς*, ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ *zucca*, μολονότι ἀπαντᾷ διαλεκτικῶς καὶ τὸ *τσικαλᾶς*, *τσικάλι*, ὡς μὲ ἐβεβαίωσεν ὁ κ. Ἀνδριώτης.¹ Τὸ *τζυκαλᾶς*, γραφόμενον μάλιστα διὰ τοῦ *υ*, εἶναι πιθανώτατα προῖον λογιωτατισμοῦ. Παρόμοιον εἶναι καὶ τὸ *Κορβοελῆνη*—*Κουρβοελῆνη*, περὶ τοῦ ὁποῖου ἐλέχθησαν τὰ δέοντα ἐν τῇ ἀμέσως προηγουμένῃ βιβλιοκρισίᾳ. Ἐν σ. 17 οὐχὶ ὀρθῶς, νομίζω, γίνεται λόγος περὶ ἐκπτώσεως τοῦ *γ* πρὸ ὑγροῦ, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὰ παρατιθέμενα παραδείγματα. Εἰς τὸ *Σφιζομμάτης*—*Σφιζομάτης* ἔχομεν λογιωτατικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ *γ* ἐκ τοῦ ἐνεσιῶτος τοῦ ρήματος *σφίγγω*, ὅπως καὶ τοῦ διπλοῦ *μ*, εἰς τὸ ὀρθὸν *Σφιζομάτης*, παράγωγον ἐκ τοῦ ἀορίστου *ἔσφιξα*. Περὶ τοῦ *λακκόσταγμα*—*λακκόσταμα* εἴπομεν ἤδη ἐν τῇ προηγουμένῃ βιβλιοκρισίᾳ.

Εἰς λογιωτατισμὸν ὀφείλεται καὶ ὁ τύπος *Μελίτζιανις* (Α 4 κ. ἀ.), ὡσεὶ ἡ γενικὴ ἦτο τῆς *Μελιτζιάνεως*, ἀντὶ *Μελίτζιανης*, πιθανῶς ἐκ ἰνὸς γυναικὸς *Μελίτζιανης* (ὄν. ἢ *Μελίτζιανη*)² κτήτορος, ὅπως καὶ τὸ *Τριακοντάφυλλος* (Α 10) ἀντὶ *Τριαντάφυλλος*. Ὑποθέτω ὅτι τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὸ *Κομνηνός*—*Κομιανός* (Ρ 259). Τὸ δεῦτερον ἐνθυμοῦμαι ὡς ἐπώνυμον ἐν Κομοτινῇ ὑπὸ τοὺς τύπους *Κομνιανός*—*Κομνιάν'ος*—*Κόμνους* (ὡς ὄνομα). Εἰς λογιωτατισμὸν ἐπίσης ὀφείλεται καὶ ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ἀρχαίου *ἀχράς* ἀντὶ τοῦ μεταγενεστέρου *ἀχλάς*.

¹ Ν. Π. Ἀνδριώτης, Ἐτυμολογικὸ λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς. Ἀθήναι 1951 ἐν λ. τσουκσλᾶς.

² Εἰς ἄλλον *Μελιτζιάνη*.

Περίεργος εἶναι ἡ λέξις *νερούια* ἢ *νερουγία*. Ἡ ἐν τῷ πίνακι ἐρμη-
νεία τῆς λέξεως, ὡς δηλούσης εἶδος δένδρου, δὲν φαίνεται πιθανή. Ἡ ἐν Α
354 φράσις *κρατεῖ τὴν τοιαύτην νερούιαν* (πρβλ. Act. Xen. 10,47 κατέρ-
χεται μετὰ τῆς ἐκείσε φαινομένης νερούιας) ὑποδηλοῖ ὅτι πρόκειται μᾶλλον
περὶ ὄχτου ὕδατος. Ἐν Κομοτινῇ *νεραγοί* (ὄχι *νερουγοί*) ἐλέγοντο οἱ πρὸς
ἀποχέτευσιν τῶν ὑδάτων τῶν οἰκιῶν κατασκευαζόμενοι ὄχτεοὶ ἐν τε τῇ οἰ-
κίᾳ καὶ ἐν τῇ ὁδῷ.

Ἐν Α 125 διορθοῦται μετὰ τινος δισταγμοῦ τὸ *Μαρίας Παχνωιωτῶς*
εἰς *Παναγιωιωτῶς* μετὰ παραπομπῆς εἰς τὸ *Παναγιώτης* ἐν Κ 255. Δὲν νο-
μίζω ὅτι ὑπάρχει τις σχέσις μεταξὺ τῶν δύο. *Παχνωιωτοῦ* εἶναι ἡ γυνὴ τοῦ
Παχνωιώτου καὶ δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη διορθώσεως.

Ἡ ἐν Α 235 διόρθωσις τοῦ *Κλωστομάλου* εἰς *Κλωσομάλλου* προφα-
νῶς ὀφείλεται εἰς τυπογραφικὸν παρόραμα, ἐφ' ὅσον ἐν Α 224 διορθοῦται
ὁρθῶς εἰς *Κλωστομάλλου*.

Ἐν Α 161 κ.ἀ. ὑποπιεύω μήπως τὸ τοπωνύμιον *Κάμενα* πρέπει νὰ
τονισθῇ *Καμένα* (τὰ).

Τὸ πλῆθος καὶ ἡ ποικιλία τῶν τοπωνυμίων καὶ τῶν ὀνομάτων, βαπτι-
στικῶν καὶ ἐπωνυμίων, τῶν παρεχομένων ὑπὸ τῶν πρακτικῶν, ὧν ἀρκετὰ
μέχρι τοῦδε ἐδημοσιεύθησαν, κατάλογον τῶν ὁποίων μᾶς δίδει ὁ συγγρα-
φεὺς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, ἐπιβάλλει, νομίζω, πλεον τὴν εἰδικὴν περὶ αὐτῶν
μελέτην ὑπὸ τῶν περὶ τὴν βυζαντινὴν καὶ νεοελληνικὴν γλῶσσαν ἀσχολου-
μένων, ἢ ὁποία ἐλπίζω ὅτι πολλὰ τὰ ἐνδιαφέροντα θὰ φέρῃ εἰς φῶς. Τὸ
ἔργον τοῦ συγγραφέως, ἀποτελοῦν, ὡς εἶπομεν, διπλωματικῶς σπουδαιό-
τατον συμπλήρωμα τοῦ ἀνωτέρω κριθέντος διπλωματικοῦ ἔργου του, παρέ-
χει συγχρόνως ἀφθονον καὶ ἐξηκριβωμένην ὕλην διὰ ποικίλας ἄλλας ἱστο-
ρικὰς καὶ γλωσσικὰς μελέτας, τῶν ὁποίων τὸν δρόμον ἔδειξεν οὗτος ἐν τῇ
εἰσαγωγῇ. Δὲν ἔχουν παρὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν οἱ νεώτεροι.

ΣΤΙΑΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

*Fr. Dölger, Ein Fall slavischer Einsiedlung im Hinterlande von
Thessalonike im 10. Jahrhundert. (Sitzungsberichte der bayerischen
Akademie der Wissenschaften. Philos.— hist. Klasse. Jahrgang 1952
Heft 1). München, 1952.*

Ὁ συγγραφεὺς δημοσιεύει ἔγγραφον ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς Μονῆς Ἰβή-
ρων τοῦ πατρικίου, ἀνθυπάτου, κριτοῦ τοῦ βήλου, βασιλικοῦ νοταρίου καὶ
ἀναγραφῆως τῆς Δύσεως Λέοντος, ὅστις διὰ τοῦτου, ἐκδουθέντος τὸ 1059
ἢ 1074, βεβαιοῖ τὴν ὑπαρξίν παλαιότερων χρυσοβούλλων καὶ ἄλλων ἐγγρά-
φων, δι' ὧν χορηγοῦνται ἢ βεβαιοῦνται διάφοροι χορηγίαι σχετικαὶ πρὸς
τὴν μονήν. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα εἶναι τὰ ἐξῆς: